

u suradnji s Radnom zajednicom za srednjonjemačka obiteljska istraživanja u Kasselu, a »Norddeutsche Familienkunde« je časopis Radne zajednice genealoških društava u Donjoj Saskoj. »Ostdeutsche Familienkunde« se ne smije prostorno poistovjećivati s DDR, nego cijelim područjem istočne i jugoistočne Evrope gdje su prije obitavali Nijemci kao nacionalna manjina. Svi navedeni listovi imaju otprilike tridesetgodišnju tradiciju izlaženja.

Genealoške časopise objavljuju i drugi njemački izdavači: »Archiv für Sippenforschung« (Starke-Verlag, Limburg), »Computergenealogie« (Thomas-Verlag, Eslohe), »Hessische Familienkunde« (u zajedničkom izdanju više genealoških društava) te još neki.

Za upisivanje pronađenih podataka o precima mogu se koristiti formulari rodoslovnih tabela koje nude različiti izdavači. Njihov jednostavniji tip predstavlja geometrijsku dispoziciju plohe, dok onaj reprezentativniji slijedi grafičke uzore nekadašnjih rodoslovnih stabala uz respektiranje suvremenog dizajna. U ovom se pregledu kroz najviše domete, tipične primjere, atipične probleme, oblike istraživanja i pravce razvoja nastojalo skicirati do kojeg je stupnja specijalizacije dosegla njemačka genealoška literatura. Prostorna ograničenost ne dozvoljava iscrpni i analitički prikaz za koji bi trebalo najmanje 150 stranica. Znatni dio genealoške građe, podataka i tema objavljen je i u heraldičkim izdanjima. O njima — drugom plikiom.

Andrej Čebotarev

ARCHIVALISCHE ZEITSCHRIFT 76/1980.

Archivalische Zeitschrift (321 str.), jedan od najstarijih arhivističkih časopisa (počeo izlaziti krajem prošlog stoljeća) — a koji od 1972. g. priređuje Generalna direkcija Državnih arhiva Bavorske, u 76. svesku iz 1980. donosi četiri autorska rada te dvije izvanredno priređene, sastavljene i sadržajno bogate rubrike: Rasprave i izvještaji te Časopisni izvještaji (pregled sadržaja arhivističkih časopisa iz cijelog svijeta).

U prvom autorskom radu, Stanje arhivske znanosti (Der Standort der Archivwissenschaft)¹ njegov autor, Walter Goldinger, opširno se i dokumentirano bavi historijatom arhivske teorije (pa onda, naravno, posredno i prakse), i to posebno na njemačkom području, s obzirom na utvrđivanje arhivistike, u opoziciji spram nauke (Lehre), kao znanosti (Wissenschaft).² Kao najstarijeg teoretičara arhivistike, barem na njemačkom jezičnom području, pisac članka ugavljuje Ahasvera Frischa koji 1664. g. u Jeni objavljuje spis Tractatus de jure archivi et cancellariae 1804. g. u Gothi pojavljuje se spis Josefa Oegg-a, Zur Leitung der Praxis bei der Registraturen, u kojem se nazire začetak teorije o arhivistici kao znanosti; ovaj autor navodi neku vrstu pravila o »znanju o arhivima«. God. 1808. u Bambergu počinje izlaziti Časopis za arhivistiku i registraturnu znanost (Zeitschrift für Archivs- und Registraturwissenschaft), da bi trideset godina kasnije bio pretvoren

¹ Archivalische Zeitschrift, dalje AZ, s. 1—6.

² Distinkcija između nauke (Wissenschaft) i učenja (Lehre) zaoštreno se javlja nakon Hegela koji postavlja svoje, po njegovom shvaćanju, apsolutno znanje kao Znanost, a time bi onda sve dotadašnje znanosti bile samo nauke (Lehre). Danas se nauka određuje kao nešto što se izvodi iz neke znanosti.

u Časopis za arhivstvo, diplomatiku i povijest (Zeitschrift für Archivkunde, Diplomatik und Geschichte). U ovoj kronologiji konstituiranja arhivistike kao znanosti kao važna godina pojavljuje se 1863. kada se bibliotečna znanost odvajava od arhivističke znanosti.

Egzaktnije i modernije promatranje arhivistike kao znanosti javlja se 1887. g. kada austrijski historičar Oswald Redlich u svojoj habilitacionoj radnji i pristupnom predavanju razmatra povijest arhiva i modernu arhivsku organizaciju. Početkom 20. stoljeća arhivska znanost smješta se u kompleks pomoćnih historijskih znanosti, ali se ponekad uzima, posebno u Göttingenu i Beču, kao posebna, »temeljna« znanost (Grundwissenschaft).³ 1953. direktor Vajmarskog arhiva, Willi Flach, u jednom članku egzaktno određuje arhivistiku kao znanost koja se njeguje kao posebna disciplina u okviru historijskih znanosti.⁴ U to vrijeme, u diskusiji oko određenja arhivistike kao znanosti, sudjeluju još Wolfgang Leesch, Georg Wilhelm Sante i Georg Enders, da bi se negdje 1956. g. arhivistika odredila kao »nauka (Lehre) u oblicima organizacije pisanih dobara (Schriftgutes).⁵

S druge, pak, strane u istočnoj Evropi određuje se arhivistika kao znanost, s time da ona mora biti »partijska«, što znači da mora stajati na »stajalištu radničke klase za koje jamči objektivna stvarnost«. ⁶ Prema tome, u krajnjoj crti, arhivistička znanost je određena »interesima socijalističkog društva«. ⁷

Na kraju teksta člankopisac se osvrće na nadolazeću informatičku eru u kojoj će, prema njegovom mišljenju, sve više važiti pravilo: minimum dokumentacije — maksimum informacije. ⁸

Drugi autorski tekst, Prilog problematici središnjeg arhiva templara (Zum Problem des Templar-zentralarchivs), ⁹ tekstopisca Rudolfa Hiestand-a, daje kratki pregled povijesti reda templara, ¹⁰ naročito s obzirom na njihov tragičan kraj (1291) kada je francuski kralj Filip Lijepi, uz obilatu pomoć pape Bonifacija VIII, nasilno ugušio ovaj viteško-monaški red pod optužbom da su se, sveukupno uzevši, pripadnici ovog reda povezali s nečastivim silama; da li su templari zaista bili krivi barem prema nekima od točaka optužbe, pa onda, što se je krilo ako su optužbe točne, iza nekih misterioznih i okultnih radnji, to danas ne intrigira samo historičare nego i širu javnost, osobito onu koja se zanima za okultne misterije, kao recimo Sveti Gral i sl. ¹¹

Jedno od najinteresantnijih pitanja u vezi s templarima, barem što se tiče historiografije, jest sudbina njihovog središnjeg arhiva. U 18. st. uzimale su se u obzir dvije mogućnosti: ili je arhiv 1312. g. propao ili ga je zadnji Veliki Majstor reda 1306. ponio, zajedno s blagom reda, na put za papin dvor. Krajem 18. st. utvrđeno je da središnji templarski arhiv nije ostao

³ Ovdje, zapravo, temeljna znanost (Grundwissenschaft) predstavlja znanost (Wissenschaft) u odnosu na nauku (Lehre) koja je pretpostavljena samo kao znanost.

⁴ Dakle, u okviru historijskih znanosti imamo samu historiju, pomoćne historijske znanosti (ili nauke) i arhivistiku.

⁵ Az, 6.

⁶ Ibid., 9.

⁷ Ibid., 11.

⁸ Naravno, ovo se odnosi na noviju građu koja će biti kompjuterizirana (prevedena na jezik mikroročunala i tako pohranjena) i kompjuterski sistematizirana (kako građa tako i njen sadržaj bit će »programirani«).

⁹ AZ, str. 17—38.

¹⁰ Misli se na Vitezove svetog hrama (groba Isusovog) ili hramovnike.

¹¹ Sveukupno uzevši, budući da su se optužbe kretale od čarobnjaštva do općenja (preko tzv. glave koja govori) s nečastivim silama.

na Malti; ostala su, dakle, pitanja: da li je središnji arhiv templara uništen i gdje se je to onda zbilo, odnosno ako nije uništen gdje se sada nalazi. Ova pitanja intrigiraju i danas mnoge ozbiljne historičare, a traganje za odgovorima na ova pitanja nalikuje na kriminalističke priče; dio ovakvih priča, s obzirom na arhivsku struku iznosi vrlo temeljito i dokumentirano tekstopisac ovog članka. Postoji nekoliko teorija gdje je bio ili gdje bi se mogao nalaziti ovaj arhiv, ali člankopisac se priklanja, doduše oprezno, mišljenju da je arhiv izgubljen, mada se je, možda, jedan njegov dio nekoć mogao vidjeti u Parizu, i to u okviru arhiva ivanovaca. U svakom slučaju ovo intrigantno pitanje ostaje i dalje otvoreno.

Slijedeći članak, čiji je autor Elizabeth-a Noichl, pod naslovom »Osni-vačka povelja« kaptola u Dietramszell-u (Die »Gründungsurkunde« des Chorherrenstifts Dietramszell) i podnaslovom Tegernzeska krivotvorina iz zadnje četvrtine 12. st. (Eine Tegernseer Fälschung aus dem letzten Viertel 12. Jahrhunderts) (str. 39—56), ima unekoliko karakter diplomatike, doduše tijesno isprepletene s arhivistikom. U svakom slučaju ovaj rad pokazuje kako u nekim slučajevima dolazi do uske veze i isprepletenosti diplomatike i arhivistike, što zorno ukazuje na potrebu širokog obrazovanja arhivista i u odnosu na područje pomoćnih historijskih znanosti.

Osnivačka povelja Kaptola u Dietramszell-u, datirana 1102. g., koja se pojavljuje od 1703. g. i koja se pripisuje biskupu Heinrich-u I. od Freisinga, ovdje je podvrgnuta temeljnoj analizi koja se može raščlaniti na analizu povijesne predaje, komparativnu analizu sadržaja te, glede slične povelje, komparativnu analizu pisma i pečata; na temelju tako obimnog i temeljitog uviđaja dolazi se do zaključka da je ova povelja falsifikat nastao u zadnjoj četvrtini 12. stoljeća povodom potrebe legaliziranja privilegija spomenutog kaptola.

Posljednji ovdje prezentirani autorski članak, Nalozi braunšvajskog Ministarskog vijeća (Braunschweigische Kabinettsorders) (str. 57—68), autora Wolf-Dieter Mohrmann-a, bavi se historijskim pregledom razvoja forme naloga navedenog vijeća, ali i formom naloga samog braunšvajskog suverena čija je klasična forma određena 1713. g. za vrijeme vladavine Wilhelma I. od Pruske. U Braunschweig-u ovaj stil zapovijedi uvodi herzog Karl I. početkom 18. stoljeća, a nastavlja njegov sin Karl Wilhelm Ferdinand. U daljnjem toku članka podrobno se ilustrira na primjerima ovaj način službenog ophođenja te određeni uzorci pisanja naloga, gdje se važnost polaže na način oslovljavanja, formu kneževskih zapovijedi i sl. Mada ima određenih odstupanja, nalozi ministarskog vijeća i kneza tokom vremena sve se više približavaju, isto kao i politika, pruskom uzoru, da bi se povezivanjem obje, braunšvajškè i pruske dinastije, ovi nalozi potpuno uniformirali.

Ovaj rad, škrt po zaključcima, ali obrnuto proporcionalno ispunjen vrijednim sadržajem pokazuje kako stručan i temeljan arhivistički rad može biti od koristi historiografiji, a da se ni na koji način suviše ne udaljava od područja arhivske struke. Općenito, svi ovdje navedeni radovi ukazuju na jedno šire i, rekli bismo, plodotvornije, ali i zahtjevnije shvaćanje arhivistike, koja uz »čisto« sređivanje građe daje kao nusprodukt i vrijedne priloge historiografiji te tako ušteduje historičarima mnoga mukotrpa istraživanja koja se u ovom slučaju, kako vidimo, mogu raditi i uz osnovnu arhivsku djelatnost.

***

Rubrika Rasprave i vijesti sastavljena je od pet zasebnih cjelina: (A) Arhivske vijesti (str. 69—102); (B) Pomoćne (historijske — op. P. R.) znanosti (Hilfswissenschaften) (str. 102—110); (C) Izdanje izvora i regesta (110—144); (D) Prikazi (knjiga — op. P. R.) (str. 144—188); (E) Priručnici i pomoćna sredstva (str. 188—197).

U dijelu spomenute rubrike Arhivske vijesti kao interesantniji tekstovi ističu se: Prikaz članka (objavljenog u Findbücher zu Beständen des Bundesarchivs, tom 8; Koblenz, 1977.; priređivač: Heiner Schmitt) o kopijama dokumentarnih filmova za posudbu i filmskih pregleda (1895—1945.) u arhivu SRNJ. Prikaz izložbe Das Bayerische Hauptstaatsarchiv zeigt seine Schätze, Neustadt, 1979; autor Albrecht Liess) o dragocjenostima arhiva Bavarske. Izbor (Dokumente aus Archiven der DDR, Leipzig, 1979; autori: Friedrich Beck, Manfred Unger) dokumenata koji se malaze u arhivima DRNJ (kolor i crnobijele reprodukcije). Prikaz Inventara Centralnog arhiva za historiju židovskog naroda u Jeruzalemu (Priredio: Hadassah Assouline; Unipress, Jerusalem, 1979.) Prikaz Vodiča nepubliciranih materijala o periodu holokasta (Guide to Unpublished Materials of the Holocaust Period, u Yad Vashem Archival Material, tom 4, dio 2, Jerusalem, 1977.; priredili Yehuda Bauer, Shmuel Krakowski i Aharon Weiss. Prikaz Vodiča kroz archive Mađarske (Guide to the Archives of Hungary, Budimpešta, 1976.; priredio: Péter Balázs).

U dijelu rubrike pod naslovom Pomoćne (historijske) znanosti ističu se prikazi: Rad Alex Beina Publikacije historijskih dokumenata (The Publication of Historical Documents; iz Yad Lahore, 1975.) Rad Franz Gall-a Austrijska heraldika (Osterreichische Wappenkunde, Handbuch der Wappenswissenschaft, Beč-Köln, 1977.) Članak Hermana Kownatzkija Sigillum burgen-sium — sigillum civitatis, s podnaslovom Prilog shvaćanja razvoja države u srednjem vijeku (Ein Beitrag zur Entwicklung der Staatsauffassung im Mittelalter, Köln, 1979.) Radovi Gerhard Piccard-a na katalozima (Findbuch) vodenih žigova (u izdanju: Hauptstaatsarchiv Stuttgart, 1977., 1978.).

Iz dijela spomenute rubrike pod naslovom Izdanja izvora i regesta valja spomenuti: Recenziju rada Nećeške srednjovjekovne originalne isprave u češkim zemljama (Nichtbohemikale Mittelalterliche Originalurkunde in der Böhmischen Ländern; priredili: Ivan Klavaček, Zdenka Hledikova; Köln, 1977.). Recenzija teksta Isprave njemačkih kraljeva i careva (Die Urkunde der deutschen Könige und Kaiser) iz kojega se izdvaja dio pod naslovom Isprave Hajnriha IV (Die Urkunde Heinrich IV; u Monumenta Germaniae Historica; priredio: Alfred Gawlik; Hannover, 1978.). Prikaz teksta Izvori za privrednu i socijalnu povijest samostana St. Kastor i Koblenz-u (Quellen zur Wirtschaft- und Socialgeschichte des Stifes St. Kastor im Koblenz; Koblenz, 1975., 1978.; priredio: Aloys Schmidt). Prikaz rada Winand von Steeg (1371—1453), jedan srednjovjekovni učenjak i umjetnik i iluminirani rukopisi u vezi s oslobađanjem od carina na Rajnbaharškog župnog vina u godini 1426. (Winand von Steeg 1371—1453.), ein mittelrheinischer Gelehrter und Künstler und die Bilderhandschrift über Zollfreiheit des Bacharacher Pfarrweins dem Rheim uas dem Jahr 1426.; autor: Aloys Schmidt, Hermann Heimpel; München, 1977.). Prikaz članka Kurt Forstreuter-a i Hans Koepen-a, Izvještaj generalnih prokuratora njemačkog reda kuriji (Die Berichte Generalprokuratoren des Deutschen Ordens an der Kurie; Göttingen, 1976.). Recenzija rada Friedriche Würthel-a, Dokumenti o sarajevskom procesu

(Dokumente zum Sarajevoprozess — Ein Quellenbericht; Beč, 1978.). Prikaz analize stanja cenzuriranih tekstova tiska i radija koju je izvršio Cristoph Graf (Zensurakten aus der Zeit des Zweiten Weltkrieges. Eine Analyse des Bestandes...; Bern, 1979.).

Pretposljednji dio ove rubrike, Prikazi, bavi se uglavnom prikazima knjiga i članaka od kojih valja istaći: Monografiju Wolfgang von Stromer-a, Osnutak pamučne industrije u srednjoj Europi. Privredna politika u kasnom srednjem vijeku. (Die Gründung der Baumwollindustrie in Mitteleuropa. Wirtschaftspolitik im Spätmittelalter; Stuttgart, 1978.). Rad Erich Manskhe-a i Jürgen Sydow-a, Grad i univerzitet u srednjem vijeku i ranom novom vijeku (Stadt und Universität im Mittelalter und in der früheren Neuzeit; Thorbecke, 1977.). Prikaz izložbe Državne biblioteke Bavarске, Dekorativne zemljopisne karte u srednjem i novom vijeku (Uhl, 1979.). Rad Franz Quarthal-a i Georg Wieland-a, Organizacija nadležstva Prednje Austrije od 1753. do 1805. i činovništvo u upravi (Die Behördenorganisation Vorderösterreichs von 1753. bis 1805. und die Beamten in Verwaltung; Baden, 1977.). Knjiga Max Piendl-a iz serije Prilozi za povijest (Beiträge zur Geschichte, Kallmünz, 1977.) pod naslovom Njegovanje umjetnosti i kulture u kući Thurn i Taxis (Kunst und Kulturpflege im Hause Thurn und Taxis). Rad Helmut Beer-a, Otpor protiv nacionalsocijalizma u Nürnbergu od 1933 do 1945. (Widerstand gegen Nationalsozialismus in Nürnberg 1933. bis 1945.; Nürnberg, 1976.). Članak Dieter Aderhold-a, u Deutsches Handbuch der Politik (München — Wien, 1973.) pod naslovom Kibernetička tehnika vladanja u demokraciji — Planiranje i kontrola uspjeha (Kybernetische Regierungstechnik in der Demokratie. Planung und Erfolgskontrolle).

Posljednji dio rubrike, Priručnici i pomoćna sredstva, upozorava na niz ovakvih korisnih izdanja od kojih ističemo: Regesta pontificum Romanorum (1198—1304.); u Monumenta Germaniae Historica (München, 1978.) na inicijativu Augusta Potthast-a. Biblioteka za tiskarstvo (Bibliothek des Buchwesens, Stuttgart, 1978.), u kojoj se pojavljuje niz radova u vezi s tiskarskom tehnikom i sl.

Posljednja rubrika, Internacionalni časopisi, daje pregled sadržaja većine arhivističkih časopisa u svijetu. Ovdje valja istaknuti časopis UNESCO-a, Archivium, koji donosi nekoliko članaka o arhivskoj »tehnologiji« u svjetlu kompjutorske revolucije. U ovom pogledu interesantni su članci u časopisu iz USA-a The American Archivist koji se odnose na projekt National Union Catalog of Manuscript Collections (NUCMC) te na projekt u okviru kojega je izvršena automatizirana indeksacija dokumenata Predsjednika i Kongresa SAD. Inače, ovaj časopis donosi članke o problemu konzervacije te o dokumentima useljeničkih grupa, što je za nas naročito zanimljivo, posebno Hrvatske bratske zajednice. Od ostalih časopisa ističu se vrijednim sadržajem: Der Archivar s izvještajem Njemačkog dana arhiva: Archivmitteilungen s bibliografskim radovima; La Gazette des Archives sa člancima o mikrofilmiranju i o nacionalnom kongresu francuskih arhivista. Od ostalih časopisa, kako sadržajem tako i po množini materijala, izdvajaju se: Ressegna degli Archivi di Stato; Archivaria iz Kanade; Mitteilungen des Österreichischen Staatarchivs; Scrinium; Archeion; Sovjetskie Archivy Levéltári Közlemények; Levéltári Szemle itd.

Časopis Archivalische Zeitschrift predstavlja u krugu arhivističkih časopisa posebnu vrijednost i to osobito zbog svoje informativnosti, budući da

pretežan dio časopisa čine rubrike Rasprave i vijesti te Internacionalni časopisi u kojima se iznosi vrlo pedantno i sistematično obiman materijal u vezi s arhivskom strukom, tako da se njegovim proučavanjem dobiva praktički potpun pregled arhivističke aktivnosti i teoretskih doprinosa struci u većem dijelu svijeta. Stoga je ovaj časopis potreban svakom arhivistu koji želi biti u toku zbivanja unutar svjetske arhivistike i to prvenstveno kao izvor informacija na osnovu kojih je tekak moguća orijentacija za daljnje izučavanje unutar područja njegovog specifičnog interesa.

Pavle Radić

LA GAZETTE DES ARCHIVES, 132—139/1986—1987.

Uvodni članak u broju 132/1986 posvećen je decentralizaciji arhivske službe u Francuskoj. Francuski socijalisti su, nakon izborne pobjede 1981, poduzeli niz značajnih reformi francuskog društva. Jedna od osnovnih točaka njihovog programa je decentralizacija vlasti na svim razinama. Tako je i arhivska služba sada u izvjesnoj mjeri decentralizirana. Pored ostalih priloga u ovom broju je bibliografija arhivskim informativnih pomagala, objavljenih u Francuskoj, u 1985. godini.

René Rémond pokušava definirati pojam političkog radnika u raspravi: Što je političar (br. 133/1986, str. 115—122). Danas je pojam političara znatno širi — u političku aktivnost uključeno je znatno više ljudi jer je izborno tijelo veliko (svi punoljetni građani) i jer je porastao opći interes za politiku. Po autoru — profesionalni političar treba zadovoljavati dva uvjeta: opseg njegove odgovornosti mora biti primjeren i njegova politička djelatnost mora biti izrazita. (U protivnom bi u demokratskom društvu svaki građanin bio politički radnik jer je na ovaj ili onaj način politički aktivan.) Danas u Francuskoj ima između 20.000 i 30.000 profesionalnih političara. Autor ih rangira u nekoliko skupina. Prvu skupinu čine članovi vlade sa svojim političkim štabovima, drugu skupinu čine više službenici u centralnoj i lokalnoj upravi, slijedeću skupinu bi činili poslanici u Narodnoj skupštini i vijećnici regionalnih vijeća, posebna skupina su stranački vođe i aktivisti i, konačno, specifična grupa su profesionalni komentatori, analitičari i promatrači političkog života. Građa koja nastaje djelatnošću ovih subjekata je zanimljiva za arhiviste, odnosno ima određenu arhivističku vrijednost. Središnje mjesto u ovom broju časopisa ima članak Perine Canavaggio: Čuvanje predsjedničkih arhiva u Sjedinjenim Državama (i.b., str. 123—141). Spisi američkog predsjednika su skoro dva stoljeća smatrani privatnim vlasništvom. Tek ih zakon od 1978. određuje kao vlasništvo naroda. Predsjedničke knjižnice se i dalje osnivaju privatnim sredstvima, ali njima upravlja sada NARS (National Archives and Records Service). One su zapravo spomen-knjižnice u kojima su pohranjeni svi materijali vezani za djelatnost predsjednika čiji je mandat istekao. F. D. Roosevelt je prvi predsjednik koji je poklonio naciji svoj arhiv, a izgradnju memorijalne biblioteke omogućila je akcija prikupljanja sredstava iz privatnih izvora. Za Rooseveltovim primjerom se poveo i njegov nasljednik Hoover i svi slijedeći predsjednici. Kongres donosi 1955. Zakon o predsjedničkim biblio-